

The Abraham Arbesfeld
Kollel Yom Rishon

Sunday Morning Learning Program for Men

WWW.KOLLELYOMRISHON.ORG

שבת

ובחירת ישראל

*The Sabbath and
Israel's Chosenness*

Rabbi Elchanan Adler
February 8, 2009 • יד' שבט תשס"ט

1. **תפלת מוסף לשבת**
אז מסיני נצטוו עליה
2. **שמות פרק כ פסוקים ז - י**
(ז) זכור את יום השבת לקדשו: (ח) ששת ימים תעבד ועשית כל מלאכתך: (ט) ויום השביעי שבת לה' אלהיך לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך עבדך ובהמתך וגרך אשר בשעריך: (י) כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר בס' וינח ביום השביעי על כן ברך ה' את יום השבת ויקדשהו:
3. **שמות פרק כג פסוק יב**
ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבת למען ינוח שורך וחרמך וינפש בן אמתך והגר:
4. **שמות פרק לא פסוקים יב - יז**
(יב) ויאמר ה' אל משה לאמר: (יג) ואתה דבר אל בני ישראל לאמר אך את שבתתי תשמרו כי אות הוא ביני וביניכם לדרתיכם לדעת כי אני ה' מקדשכם: (יד) ושמרתם את השבת כי קדש הוא לכם מחלליה מות יומת כי כל העשה בה מלאכה ונכרתה הנפש ההוא מקרב עמיה: (טו) ששת ימים יעשה מלאכה וביום השביעי שבת שבתון קדש לה' כל העשה מלאכה ביום השבת מות יומת: (טז) ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדרתם ברית עולם: (יז) ביני ובין בני ישראל אות הוא לעולם כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש:
5. **שמות פרק לד פסוק כא**
ששת ימים תעבד וביום השביעי תשבת בחריש ובקציר תשבת:
6. **שמות פרק לה פסוקים א - ג**
(א) ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אלהם אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אתם: (ב) ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קדש שבת שבתון לה' כל העשה בו מלאכה יומת: (ג) לא תבערו אש בכל משבתיכם ביום השבת:
7. **ויקרא פרק יט פסוק ג**
איש אמו ואביו תיראו ואת שבתתי תשמרו אני ה' אלהיכם:
8. **ויקרא פרק כג פסוקים א - ג**
(א) וירבו ה' אל משה לאמר: (ב) דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם מועדי ה' אשר תקראו אתם מקראי קדש אלה הם מועדי: (ג) ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי שבת שבתון מקרא קדש כל מלאכה לא תעשו שבת הוא לה' בכל מושבתיכם:
9. **ויקרא פרק כד פסוקים ה - ט**
(ה) ולקחת סלת ואפית אתה שתיים עשרה חלות שני עשרנים יהיה החלה האחת: (ו) ושמת אותם שתיים מערכות שש המערכת על השלחן הטהור לפני ה': (ז) ונתת על המערכת לבנה זכה והיתה ללחם לאזכרה אשה לה': (ח) ביום השבת ביום השבת יערכנו לפני ה' תמיד מאת בני ישראל ברית עולם: (ט) והיתה לאהרן ולבניו ואכלהו במקום קדש כי קדש קדשים הוא לו מאשי ה' חק עולם:
10. **ויקרא פרק כו פסוק ב**
את שבתתי תשמרו ומקדשי תיראו אני ה':
11. **במדבר פרק טו פסוקים לב - לו**
(לב) ויהיו בני ישראל במדבר וימצאו איש מקשש עצים ביום השבת: (לג) ויקריבו אתו המצאים אתו מקשש עצים אל משה ואל אהרן ואל כל העדה: (לד) ויניחו אתו במשמר כי לא פרש מה יעשה לו: (לה) ויאמר ה' אל משה מות יומת האיש רגום אתו באבנים כל העדה מחוץ למחנה: (לו) ויציאו אתו כל העדה אל מחוץ למחנה וירגמו אתו באבנים וימת כאשר צוה ה' את משה:
12. **במדבר פרק כח פסוקים ט - י**
(ט) וביום השבת שני כבשים בני שנה תמימים ושני עשרונים סלת מנחה בלולה בשמן ונסכו: (י) עלת שבת בשבתו על עלת התמיד ונסכה:
13. **דברים פרק ה פסוקים יא - יד**
(יא) שמור את יום השבת לקדשו כאשר צוך ה' אלהיך: (יב) ששת ימים תעבד ועשית כל מלאכתך: (יג) ויום השביעי שבת לה' אלהיך לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך ועבדך ובהמתך ושוורך וחרמך וכל בהמתך וגרך אשר בשעריך למען ינוח עבדך ואמתך כמוך: (יד) וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויצאך ה' אלהיך משם ביד חזקה ובזרע נטויה על כן צוך ה' אלהיך לעשות את יום השבת:
14. **שמות פרק טז פסוק ה**
והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו והיה משנה על אשר ילקטו יום יום:

15. שמות פרק טז פסוקים כב - ל

(כב) ויהי ביום הששי לקטו לחם משנה שני העמר לאחד ויבאו כל נשיאי העדה ויגידו למשה: (כג) ויאמר אלהם הוא אשר דבר ה' שבתון שבת קדש לה' מחר את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו ואת כל העדף הניחו לכם למשמרת עד הבקר: (כד) ויניחו אתו עד הבקר כאשר צוה משה ולא הבאיש ורמה לא היתה בו: (כה) ויאמר משה אכלהו היום כי שבת היום לה' היום לא תמצאהו בשדה: (כו) ששת ימים תלקטהו וביום השביעי שבת לא יהיה בו: (כז) ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקט ולא מצאו: (כח) ויאמר ה' אל משה עד אנה מאנתם לשמר מצותי ותורת: (כט) ראו כי ה' נתן לכם השבת על כן הוא נתן לכם ביום הששי לחם יומים שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקמו ביום השביעי: (ל) וישבתו העם ביום השביעי:

16. שמות פרק טז פסוקים כב - כד

(כב) ויסע משה את ישראל מים סוף ויצאו אל מדבר שור וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים: (כג) ויבאו מרתה ולא יכלו לשתת מים ממרה כי מרים הם על כן קרא שמה מרה: (כד) וילנו העם על משה לאמר מה נשתה: (כה) ויצעק אל ה' ויורהו ה' עץ וישלך אל המים וימתקו המים **שם שם לו חק ומשפט ושם נסהו**: (כו) ויאמר אם שמוע תשמע לקול ה' אלהיך והישר בעיניו תעשה והאזנת למצותיו ושמת כל חקיו כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רפאי:

17. רש"י שמות פרק טז פסוק כה

שם שם לו - במרה נתן להם מקצת פרשיות של תורה שיתעסקו בהם, **שבת** ופרה אדומה ודינין:

18. מכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מס' דויסע פרשה א

שם שם לו חק ומשפט, **חק זה השבת ומשפט זה כיבוד אב ואם דברי ר' יהושע**

19. רש"י דברים פרק ה פסוק יא

כאשר צוך - קודם מתן תורה במרה:

20. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף נו עמוד ב

עשר מצות נצטוו ישראל במרה, שבע שקיבלו עליהן בני נח, והוסיפו עליהן: דינין, ושבת, וכיבוד אב, ואם. דינין - דכתיב (שמות ט"ו) שם שם לו חק ומשפט, שבת וכיבוד אב ואם - דכתיב (דברים ה') כאשר צוך ה' אלהיך, ואמר רב יהודה: כאשר צוך - במרה.

21. תוספות מסכת שבת דף פז עמוד ב

כאשר צוך במרה - ואם תאמר מנא ליה דבמרה איפקוד אשבת דילמא כאשר צוך בפרשת מן דאשכחן דיני שבת כתובין שם את אשר תאפו אפו וגו' וי"ל משום דבכיבוד אב ואם נמי כתיב כאשר צוך ומסתמא כי היכי דהאי כאשר צוך במרה הכי נמי האי וכן מוכח בפרק ד' מיתות (סנהדרין דף נו): דאיתמר מילתיה דר' יהודה אתרווייהו וא"ת וכיון דבמרה איפקוד אשבת היכי אמרינן בפ' כל כתיבי (לקמן ק"ח): אלמלי שמרו ישראל שבת ראשונה לא שלטה בהן אומה ולשון שנאמר ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט וגו' וכתיב בתריה ויבא עמלק אמאי קרי להאי שבת ראשונה כיון דבמרה נצטוו והא לא היתה שבת ראשונה דמעיקרא כתיב ויסעו מאילם ויבאו וגו' ואמרינן בסמוך דאותו היום שבת היה ועוד מקשים דמשמע מתוך הפסוקים ששתי שבתות היו קודם ראשונה כשנסעו מאילם ואחר אותו שבת ירד להם המן וכתיב ויהי ביום הששי לקטו לחם משנה וגו' ויניחו אותו עד הבקר וגו' ויאמר משה אכלהו היום וגו' ששת ימים תלקטהו וגו' ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט וגו' משמע שבשבת שלישית שאחר מרה היא.

22. הגדה של פסח

אלו האכילנו את המן ולא נתן לנו את השבת דיינו, אלו נתן לנו את השבת ולא קרבנו לפני הר סיני דיינו

23. תלמוד בבלי מסכת שבת דף י עמוד ב

לדעת כי אני ה' מקדשכם. אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה, ואני מבקש ליתנה לישראל - לך והודיעם.

24. שפת אמת - פרשת בשלח (תרמ"ג)

בפסוק ראו כי ה' נתן לכם השבת על כן הוא נותן לכם ביום הששי לחם יומים. כנראה שניתן להם השבת בעת נתינת המן. וכך איתא במדרש עקב אימתי שמרו ישראל השבת כראוי בזמן שניתן להם באלוש ע"ש. וכן הוא בנוסח המעלות, אלו האכילנו את המן ולא נתן לנו את השבת דיינו, והלא במרה איפקוד אשבת. וכן הקשו בתוס' למה נקרא שבת ראשונה ע"ש בתוס' במס' שבת פרק ר"ע.

אבל נראה כי עתה ניתן להם במתנה השבת. כאשר חכמים הגידו מתנה טובה יש לי בבית גנזי וכו'. ובחינה זו נעשה עתה. ושמעתי מפי מו"ז ז"ל במעלת המתנה, הנותן בעין יפה נותן, והנותן בור צריך ליתן לו דרך וכו', כי המוכר דעתו רק בעבור המעות, אבל הנותן רוצה שיהיה להמקבל המתנה לכך נותן לו הדרך כדי שיוכל לקבל את המתנה. וז"ש ראו כי ה' נתן דייקא על כן הוא נותן לכם וכו', הוא הכנת יום הששי שיש אז הארות לבני ישראל שיוכלו לקבל השבת. וז"ש ראו, כי מקודם כתיב שם שם

לו חק ומשפט שידעו מצות השבת אבל עתה ניתן להם בעין יפה, שהיה להם התקרבות להשיג ולראות בעין הארת השבת. כענין שאמרו חז"ל הנותן מתנה לחבירו צריך להודיעו, הוא התקשרות והתדבקות להשיג הארת השבת כנ"ל.

25. הגדה של פסח – מבית לוי (בריסק) – עמ' קעט

ונראה בזה דשבת תרתי איתנהו בהו, א' מצות שבת היינו הדינים והציוויים של שבת, ועוד דשבת ניתנה במתנה לישראל וכדאיתא בשבת (י): אמר הקב"ה למשה מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה ואני מבקש ליתנה לישראל. וכן אומרים בתפלת שבת, ולא נתתו ד' אלקינו לגויי הארצות וכו' כי לישראל עמך נתתו באהבה וכו', היינו חוץ ממה שנצטוו ישראל בקיום מצות שבת עוד ניתנה להם במתנה. ולפ"ז נראה דבמרה לא ניתנה להם "המתנה" של שבת, אלא שניתנו להם הציוויים וההלכות של שבת, אבל נתינת השבת במתנה לישראל לא היה באמת כי אם אחר ירידת המן, וכדכתיב (שמות טז, כט) ראו כי ד' נתן לכם השבת, ופסוק זה כתיב באמת רק אחר שהתחיל ירידת המן... ובזה מבואר הסדר ששנה כאן קודם מן ואח"כ שבת, כי קאי על נתינת השבת בתורת מתנה, וזה באמת לא היה אלא אחר ירידת המן ולא במרה וכמש"נ.

26. שמות רבה (וילנא) פרשה כה פסקא יא

ראו כי ה' נתן לכם את השבת, לא היה צריך לומר אלא דעו מה ראו אלא כך אמר להם הקב"ה אם יבואו עובדי כוכבי' ויאמרו לכם למה אתם עושים את יום השבת ביום הזה אמרו להם ראו שאין המן יורד בשבת, ומהו נתן לכם לכם נתנה ולא לעובדי כוכבים מכאן אמרו אם יבואו מעובדי כוכבים וישמרו את השבת לא דיים שאין מקבלים שכר וכו' שנאמר (בראשית ח') ויום ולילה לא ישבותו וכן הוא אומר (שמות לא) ביני ובין בני ישראל וגו' משל למלך יושב ומטרונא יושבת כנגדו העובר ביניהם חייב.

27. דברים רבה (וילנא) פרשה א פסקא כא

ואמר ר"י בר חנינא עובד כוכבים ששמר את השבת עד שלא קבל עליו את המילה חייב מיתה ולמה שלא נצטוו עליה ומה ראית לומר עובד כוכבים ששמר את השבת חייב מיתה א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן בנוהג שבעולם מלך ומטרונה יושבין ומסיחין זה עם זה מי שבא ומכניס עצמו ביניהם אינו חייב מיתה כך השבת הזו בין ישראל ובין הקב"ה שנאמר (שמות לא) ביני ובין בני ישראל לפיכך כל עובד כוכבים שבא ומכניס עצמו ביניהם עד שלא קבל עליו לימול חייב מיתה

28. פירוש התפלות והברכות לרבנו יהודה ב"ר יקר, רבו של הרמב"ן (עמ' קד)

אל מלך יוצר כל – תחילה, ואח"כ מגחיל מנוחה לעמו ישראל ביום שבת קודש. מתחילה היה מתנה, ראו כי נתן לכם השבת, אבל כיון שאמר ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדורותם [ברית עולם] ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם, כיון שאמר ושמרו בני ישראל ואמר לדורותם ומתוך כך גוי ששבת חייב מיתה, ואינו חייב מיתה על שום מצוה אחרת אם יעשה כשהוא גוי, ולכך אמר ושמרו בני ישראל את השבת ולא אומות העולם, מכלל שהנחיל לנו את השבת בנחלה גמורה שאין אחד יכול לנגוע בנחלה של חבירו, אבל שאר מצוות אינן לנו נחלה, כיון שכל גוי יכול לעשותה. ולכך בתפילת שבת (ש)אנו אומרים בין מעריב לשמנה עשרה מיד פסוק של ושמרו, לפי שאנו צריכים לומר בתוך התפילה והנחילנו ה' אלקינו באהבה וברצון שבת קדשך

29. ספר אבודרהם מעריב של שבת ד"ה ומקדש ש"צ

והטעם שאין אומרים בשבת אשר בחר בנו מכל עם ורוממנו מכל לשון כמו בימים טובים לפי שבמרה נצטוו על השבת שנאמר (שמות טו, כה) שם שם לו חוק ומשפט ושם נסהו ואמרו ז"ל שבת ודינין במרה אפקוד. ועדיין לא בחר בהם הקדוש ברוך הוא עד שנתן להם התורה אבל כשנצטוו על ימים טובים כבר נתן להם התורה ובחר בהם ולכך אין אומרים בשבת אשר בחר בנו.

30. גור אריה למהר"ל מפראג (פרשת בשלח)

ובלא"ה נמי לא קשיא מידי, דשבת דמרה לא היה רק בעל פה, וזה לא נקרא ראשונה מה שנצטוו על פה, שהרי לא כתיב שבת בפירוש בתורה רק מרבין ליה מכאשר צוך וזהו בעל פה, כמו וזכחת מבקרך ומצאנך כאשר צויתך (דברים יב, כא) כמו שיתבאר לקמן, ולא נקרא שבת ראשונה, דעל כרחך צריך אתה לומר שאין אלו מצוות נחשבות ממצוות התורה רק כמו שבע מצוות לבני נח שאין זה שם תורה עליו דאין לתת תחלה תורה שבעל פה, כי התורה שבעל פה הוא פירוש תורה שבכתב, ולפיכך אלו מצוות אין שם תורה עליהם, ולפיכך הוצרך לחזור ולצוות עליהם כמו כל המצוות של בני נח. ובמין נצטוו בתורה שבכתב על השבת, וזהו שבת ראשונה, שבת שנצטוו בה בתורה שבכתב. והא דקאמר דינין במרה אפקידו, ולקמן משמע מה הראשונים בסיני אף אלו מסיני, מה בכך, הלוא אף כיבוד אב ואם נצטוו במרה וחזר בסיני, ויהיו דינין גם כן כך. ומכל שכן לפי דברינו כי המצוות שנצטוו במרה אינם ממצוות התורה נחשבות, רק כמו מילה לאברהם וגיד הנשה ליעקב ושבע מצוות לבני נח, שהרי אין תורה שבע"פ קודם לתורה שבכתב

31. פירוש המשניות להרמב"ם - חולין פרק שביעי

ושים לבך לכלל הגדול הנכלל במשנה הזאת, והוא מה שאמר מסיני נאסר. לפי שאתה הראית לדעת שכל מה שאנו מרחיקים או עושים היום אין אנו עושים אלא במצות הקב"ה ע"י משה רבינו ע"ה, לא שהקב"ה אמר זה לנביאים שלפניו. כגון זה שאין אנו אוכלין אבר מן החי, אינו מפני שהקב"ה אסרו לנח אלא לפי שמשא אסר עלינו אבר מן החי במה שצויה בסיני שיתקיים איסור אבר מן החי. וכמו כן אין אנו מלין מפני שאברהם אבינו ע"ה מל עצמו ואנשי ביתו, אלא מפני שהקב"ה צוה אותנו ע"י משה רבינו שנמול כמו שמל אברהם אבינו ע"ה. וכן גיד הנשה, אין אנו הולכים אחר איסור יעקב אבינו, אלא מצות משה רבינו ע"ה. הלא תראה מה שאמרו, תרי"ג מצוות נאמרו לו למשה מסיני, וכל אלו בכלל המצוות.

32. רמב"ם הלכות מלכים פרק ט הלכה א

על ששה דברים נצטווה אדם הראשון: על ע"ז, ועל ברכת השם, ועל שפיכות דמים, ועל גילוי עריות, ועל הגזל, ועל הדינים, אע"פ שכולן הן קבלה בידנינו ממש רבינו, והדעת נוטה להן, מכלל דברי תורה יראה שעל אלו נצטווה, הוסיף לנח אבר מן החי שנאמר אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו, נמצאו שבע מצות, וכן היה הדבר בכל העולם עד אברהם, בא אברהם ונצטווה יתר על אלו במילה, והוא התפלל שחרית, ויצחק הפריש מעשר והוסיף תפלה אחרת לפנות היום, ויעקב הוסיף גיד הנשה והתפלל ערבית, ובמצרים נצטווה עמרם במצות יתירות, **עד שבא משה רבינו ונשלמה תורה על ידו.**

33. תלמוד בבלי מסכת הוריות דף ח עמוד א - ב

כ"ע מיהת: כי כתיבי הני קראי - בעבודת כוכבים הוא דכתיבי, מאי משמע, אמר רבא, ואי תימא ר' יהושע בן לוי, ואמרי לה כדי, אמר קרא: (במדבר טו) וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות האלה, איזו היא מצוה שהיא שקולה ככל המצות, הוי אומר: זו עבודת כוכבים... דבי רבי ישמעאל תנא: (במדבר טו) למן היום אשר צוה ה' והלאה לדורותיכם, איזו היא מצוה שהיא נאמרה בתחלה, הוי אומר: זו עבודת כוכבים. והא אמר מר: עשר מצות נצטוו ישראל במרה, אלא, מחזורתא כדשינן מעיקרא.

34. רש"י מסכת הוריות דף ח עמוד ב

למן היום וגו' - הכי משמע את כל אשר צוה ה' אליכם ביד משה דזו עבודת כוכבים ומנין שזו עבודת כוכבים מדכתיב בהדי' למן היום אשר צוה ה' והלאה שאר מצות והלאה כלומר מכאן ואילך לדורותיכם איזו היא מצוה שנאמרה בתחילה הוי אומר זו עבודת כוכבים דכתיב בתחילת עשרת הדברות אנכי ולא יהיה לך דהיינו עבודת כוכבים. 'מצות נצטוו במרה - דהיינו קודם מתן תורה אלמא עבודת כוכבים לא נאמרה תחלה.

35. חידושי מרן הגר"ז על התורה (פרשת בא)

בהוריות דף ח' איזו היא מצוה שהיא נאמרה בתחלה הוי אומר זו ע"ז, והא אמר מר עשר מצות נצטוו ישראל במרה וכו' - צ"ע אמאי לא פריך מהפרשה החודש הזה לכם וגו' שנאמרה עוד קודם מרה, ונאמר שם איסור חמץ לדורות שהיא בכרת, ולמה מייתי רק ממצות שנצטוו במרה, וצ"ע.

36. ספר מעשה אבות סימן לבנים (להרב דוד קאהן שליט"א), ח"ג עמ' רלח

ונראה שמה שאמרו חז"ל שדרך ארץ קדמה לתורה כיוונו לדבר זה שנצטוו במרה בעניני דרך ארץ, וזה קודם להציוויים שקבלו בתור "תורה".

עוד נראה לומר שמצוות מרה אינן כמצוות שנצטוו קודם סיני כמו החודש הזה לכם או גיד הנשה אלא שמשתייכות לסיני וכמו שכתבתי לעיל שמרה היא בחינת דרך ארץ קדמה לתורה כמו כן הוי מרה התחלת מתן תורה.

ונראה דעל כרחק צ"ל ככה, הדנה בעשרת הדברות שבפרשת ואתחנן נאמר פעמיים "כאשר צוץ ה' אלקיך" וע"ש רש"י דכאשר צוץ במרה, והוא משבת (פזב), ואם מרה אינה התחלת סיני וכו"ל והחיוב לכלל ישראל נובע אך ורק מסיני איך שייך לצוות המשך של המצוה במרה, אלא ודאי כנ"ל.

37. ברכת אהבה רבה שלפני קראת שמע

אבינו מלכנו בעבור אבותנו שבטחו בך ותלמדם חוקי חיים כן תחננו ותלמדנו. אבינו האב הרחמן המרחם רחם עלינו ותן בלבנו להבין ולהשכיל לשמוע ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה

38. ספר מצות השבת (להרב אלחנן אדלר, עמ' נב)

על פי האמור, שיחודה של מרה היה בחינת דרך ארץ קדמה לתורה, יש מקום לפרש שמה שאנו אומרים בברכת אהבה רבה 'אבינו מלכנו בעבור אבותנו שבטחו בך ותלמדם חוקי חיים כן תחננו ותלמדנו' כוונתנו לבקש על ענייני דרך ארץ, שהרי האבודרהם ורבינו יהודה ב"ר יקר פירשו שאבותינו שבטחו בך הלא הם יוצאי מצרים שהאמינו בקב"ה ויצאו אחריו בארץ לא זרועה. מעתה ניתן לומר שותלמדם חוקי חיים רומז לחוק ומשפט שנאמר במרה הכולל ענייני דרך ארץ (בין לפי פשוטו של מקרא ובין לפי תוכן המצוות שניתנו במרה), וכלפי זה מבקשים אנו מאת ה' יתברך כן תחננו ותלמדנו, היינו שיטע גם בלבנו מדות טובות ודרך ארץ. ואחר סדרנו בקשתנו על דרך ארץ שקדמה לתורה מבקשים על תורה עצמה, ותן בלבנו להבין ולהשכיל...והאר עיינינו בתורתך.

39. ספר פחד יצחק להגר"י הוטרנר זצ"ל (אגרות וכתבים, סימן נו)

והנה הנך מביא במכתבך קושייתו של הגר"ז מבריסק זצ"ל על סוגיית הגמרא בהוריות (ח): שמקשה רק ממצוות מרה, ולמה לא מקשה הש"ס גם ממצות קידוש החודש וגם ממצות כרת של חמץ שכולם קדמו למאמר אנכי. וברצוני להגיד לך שקושיא זו תמוהה היא בעיני מאז, כי הלוא מפורש נאמר בעשרת הדברות בדברה בשבת כאשר צוץ, ומפרש רש"י בשם הגמרא שצוץ היינו במרה. ולפי זה נמצא שאחרי מתן עשרת הדברות יתכן לעבור על דברת סיני ע"י שעוברים על מצות מרה, דמדברות סיני ואילך מצוות מרה נידונים הם כסיני, מאחר שהדברה בסיני מזהירה ומצווה על קיום מצות מרה. וגם כן שפיר יתכן דהגמרא מקשה רק ממרה מפני שרק ע"י מרה משכחת לה לעבור במצוה דסיני על מצוה שנאמרה הרבה זמן לפני אנכי, וממילא לא שייך לקרוא לאנכי מצוה של תחילה, משא"כ קידוש החודש וחמץ לעולם נשאר במקומם הראשון דהיינו לפני סיני.

40. שיעורים לזכר אבא מרי להגרי"ד הלוי סולובייצ'יק זצ"ל (ח"ב עמ' רז, דפו"ר שנת תשמ"ה)
 לאמיתו של דבר, במרה טרם נתעסקו בתורה ממש. פרשיות אלו, אף שנכתבו, לא היו עדיין רפודות בחלות שם תורה. הן היו דבר ה' בכתב, אבל לא חפצא של תורה על כל פרטיה ודקדוקיה. אמנם, במרוצת הזמן הן נתקדשו והפכו חפצא של תורה, וכמבואר בדברי רש"י על הפסוק בפרשת משפטים (שמות כד, ד) 'ויכתב משה את כל דברי ה' וישכם בבקר ויבין מזבח תחת ההר', בהם הוא מצטט דברי המכילתא: 'מבראשית ועד מתן תורה וכתב מצוות שנצטוו במרה'. פירוש, שבאותה שעה נתקדשו, לראשונה, כל נבואות האבות ויתר האישים המופיעים בספר בראשית, וכל הצווים שנצטוו משה במצרים ובמרה בקדושת תורה שבכתב יחודית. אך קידוש זה אירע יותר מאוחר – לרש"י בד' סיון, עובר לכריתת הברית עם ישראל ... ברם, במרה, אף שמצוות רבות ניתנו להם, לא נתקדש הכתב בקדושת התורה. אי אפשר היה לו להפוך חפצא של תורה קודם מתן תורה.

41. רבנו בחיי על התורה (שמות ג, א)
 ומפני שעתה היתה תחלת נבואת משה רצה הקב"ה לחנכו מעט מעט ולהעלותו ממדרגה למדרגה עד שיתחזק שכלו. משל למה הדבר דומה, לאדם היושב בבית אפל זמן מרובה, אם יצא פתאום ויסתכל לעין השמש יחשכו ראייתו, ועל כן צריך שיסתכל באור מעט מעט עד שיהיה רגיל בכך. וכשם שיקרה זה באור השמש, הוא הדין והוא הטעם באור השכל, כי הדברים השכליים בדמיון הדברים הטבעיים, כי יקרה לשכל כמקרה החושים, וכחות הנפש הלא הם קשורים עם כחות הגוף. **וכן מצינו בישראל שחנכן הקב"ה בנתינת התורה מעט מעט, תחלה נצטוו במרה במקצת מצות והם: שבת ודינין, ואחר כך נצטוו עשרת הדברות בסיני, ואח"כ תשלום התורה בערבות מואב.** לכן מצינו בענין השגתו יתברך שיצטרך האדם לחנך שכלו מעט מעט, ובזה תהיה השגתו עולה ומתרחבת והולכת, כענין אור השחר שמתחיל לזרוח מעט אור, ואחר כך הולך ומרחיב, וזהו לשון הנביא: ונדעה נרדפה לדעת את ה' כשחר נכון מוצאו (הושע ו, ו), למדנו הכתוב כי יש אנשים שאינם יודעים לרדוף ומבקשים להשיג הידיעה בבת אחת, ולזה אמר: ונדעה נרדפה לדעת שנדע תחלה איך נרדוף, וביאר איכות ההרדפה ואמר: כשחר נכון מוצאו, כלומר לא בבת אחת אלא מעט מעט, כשחר נכון מוצאו.

42. שיר השירים רבה (וילנא) פרשה ה
 אחותי שנתאחו לי במצרים בשתי מצות בדם הפסח ובדם המילה הה"ד (יחזקאל ט"ז) ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמיך, ואומר לך בדמיך חיי, זה דם הפסח, ואומר לך בדמיך חיי, זה דם המילה, רעיתי, שריעו אותי ביים ואמרו זה אלי ואנוהו, ה' ימלוך לעולם ועד, יונתי, במרה שמשם נצטוו ונצטיינו בכל המצות וצדקות ומעשים טובים כיונה זו שמצויינת הה"ד שם שם לו חק ומשפט, תמת, תמותי שנתממו עמי בסיני ואמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע

43. רש"י מסכת יבמות דף מו עמוד א
 באבותינו שמלו - בימי משה כשיצאו ממצרים ויצאו מכלל בני נח לקבל התורה ולקבל פני השכינה.

44. ארחות חיים לרבנו אהרן הכהן מלוניל (מהדורת מכון ירושלים, עמ' 265)
 ונשאל למה אין אומר אשר בחר בנו כמו ביו"ט. ותירץ המתרגם מפני שבשבת לא בחר בנו עדיין מכל וכל כי שבת במרה ניתן קודם מתן תורה וימים טובים ניתנו אחר שבחר בנו שנתן לנו תורתו ובה היתה הבחירה השלמה ועל כן אנו אומרים אשר בחר בנו בברכת התורה, אבל מ"מ נאמר ורצה בנו כי באמת רצה בנו כשנתן לנו את השבת